

Видання присвячене
115-й річниці Одеської національної академії харчових технологій
та 5-й річниці Навчально-наукового інституту прикладної економіки
та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеська національна академія харчових технологій
НАУКОВА ШКОЛА
«Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної
безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності»

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ МІНЛИВОГО СВІТУ

*Матеріали
наукового симпозіуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

За редакцією **О. І. Павлова**

Одеса
«Астропринт»
2017

- A28 **Адаптивні стратегії розвитку підприємств харчової промисловості в умовах мінливого світу : матеріали наукового симпозиуму з міжнародною участю (19 травня 2017 р., м. Одеса) / Наукова школа «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності» ; за ред. О. І. Павлова ; Одеська національна академія харчових технологій. — Одеса : Астропринт, 2017. — 232 с.**
ISBN 978—966—927—252—2

У збірнику подано тексти доповідей учасників наукового симпозиуму, які представляють науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади України та зарубіжних країн. У них обґрунтовано теоретичні та методологічні засади, інструменти, механізми та напрями стратегічного управління сталим та безпечним розвитком підприємств харчової промисловості в умовах мінливого середовища господарювання.

Видання розраховане на наукових співробітників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, економістів, менеджерів, маркетингологів та інших фахівців галузі харчової промисловості.

УДК 338.439(063)

ISBN 978—966—927—252—2

© Одеська національна академія
харчових технологій, 2017

Павлов О. І. ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	11
--	----

Тематичний напрям 1

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Андрєєва Н. М., Зінковська Д. В.

Маркетингова діагностика експортного потенціалу підприємств агропродовольчої сфери як інструмент прийняття стратегічних рішень	13
--	----

Антоненко М. Н.

Новая политическая идеология эволюции предприятий АПК Беларуси	18
---	----

Дідух С. М.

Основні принципи і напрями розвитку агропродовольчої сфери України	23
---	----

Коваленко О. В.

Щодо стратегічних пріоритетів державної продовольчої політики в умовах сьогочасних викликів	26
--	----

Крисанов Д. Ф.

Теоретичні засади і прикладні аспекти формування європейської моделі харчової безпеки в аграрному секторі економіки України	30
---	----

Кулаковська Т. А.

Системний підхід до регулювання сталого та збалансованого розвитку агропродовольчої сфери України	47
--	----

Пармакли Д. М., Дудогло Т. Д.

Примеры графического метода исследований в экономике ...	52
--	----

Павлов О. І.

Стратегія інноваційного розвитку підприємства
як інструмент його адаптації до мінливих умов
господарювання 129

Савенко І. І.

Біопаливо як джерело зниження енергетичної залежності
України 134

Стрікаленко Т. В., Ляпіна О. В., Берегова О. М.

Водна криза: технологічні інновації та перспективи
їх впровадження 139

Терещенко С. І.

Інтелектуалізація систем менеджменту для забезпечення
високого рівня конкурентоспроможності підприємства 144

Яблонська Н. В.

Проблеми підвищення ефективності функціонування
виноробної галузі України 149

Тематичний напрям 7

**ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Вербицька Г. Л.

Обґрунтування ефективності інвестиційних проєктів
підприємств харчової промисловості в умовах міжнародних
економічних відносин 153

Дем'янишина О. А.

Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення
інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств харчової
промисловості 157

Лагодієнко В. В.

Особливості інвестиційного забезпечення інноваційної
діяльності в харчовій промисловості 162

Петков О. І.

Інвестиційний клімат України: сучасний стан
та перспективи 166

Стадницький Ю. І.

Підприємства харчової промисловості у матриці
класифікації благ за чинниками розміщення виробництва . . . 170

Тематичний напрям 8

**АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Антонюк О. П., Антонюк П. О.

Аналіз напрямів інтеграції харчових виробництв у світовий
ринок 178

Великий П. П., Бочарова Е. В.

Обмен потребительскими благами между сельскими
жителями и мигрантами 185

Гамма Т. М.

Організаційні аспекти формування системи управління
інтегрованими системами безпеки в харчовій
промисловості 190

Мініна В. О., Федорова Т. С.

Оцінка оптимальної структури капіталу МНП S. A.
(ПАТ «Миронівський хлібопродукт») 193

Седікова І. О.

Напрями розвитку вертикально інтегрованих структур
ринку зерна 197

Шешеловський М. І.

Перспективи розвитку агропромислової інтеграції 201

Юрченко Н. С.

Актуальні напрями підвищення ефективності виробництва
і реалізації молока та молочної продукції України 203

Тематичний напрям 9

**АДАПТИВНИЙ МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ
ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ
В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Газуда Л. М., Газуда М. В.

Ґрунтово-кліматичні умови ведення сільського
господарства регіону 206

Гуменюк А. В., Школенко О. Б.

Економічна ефективність розвитку екологічно чистої
продукції в харчовій промисловості України 212

Іртищева І. О.

Еколого-економічні проблеми використання води
в харчовій промисловості 215

Мартинюк О. М.

Адаптивний механізм екологізації інноваційної діяльності
підприємств агропродовольчої сфери України: стратегічні
та проблемні питання впровадження 218

Меглей В. І.

Екологічні складові якості агропродовольчої продукції 222

Щурик М. В.

Екологічні пріоритети підприємств харчової промисловості
в агропромисловому комплексі 226

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні друзі!

Проведення нашого наукового симпозіуму співпало у часі зі знаменними подіями — 115-ю річницею Одеської національної академії харчових технологій та п'ятиріччям з утворення Навчально-наукового інституту прикладної економіки та менеджменту імені Г. Е. Вейнштейна (ННІПЕтаМ) й наукової школи «Забезпечення функціонування та розвитку системи економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності».

За останні п'ять років в рамках тематики наукової школи підготовлено та захищено 4 докторських (2 було підготовлено на кафедрі економіки промисловості, а захищено на створеній на її базі кафедрі управління бізнесом; по 1 — на кафедрах менеджменту і логістики та маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 17 кандидатських (по 5 — на кафедрах економіки промисловості, менеджменту і логістики, обліку і аудиту, 2 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) дисертацій. За участю викладачів, докторантів, аспірантів, студентів академії, вітчизняних та зарубіжних науковців видано 16 колективних (6 — на кафедрі менеджменту і логістики, по 5 — на кафедрах обліку і аудиту та економіки промисловості, 1 — на кафедрі маркетингу, підприємництва і торгівлі) та 7 індивідуальних (6 — на кафедрі економіки промисловості, 1 — на кафедрі менеджменту і логістики) монографій. З 2012 року проведено 4 міжнародних науково-практичних конференцій, а також наукові конференція, симпозіум, семінар, 4 колоквиуми з міжнародною участю. За підсумками їх роботи видано 1 монографію та 10 збірників тез доповідей.

В нашому науковому симпозіумі взяли участь наукові співробітники, викладачі, докторанти, аспіранти, студенти, державні службовці чотирьох зарубіжних країн та десяти міст України, які представляють Державну установу «Інститут економіки та прогнозування» НАН

України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Інститут продовольчих ресурсів НААН, вищі навчальні заклади нашої країни, органи державної влади.

Наша діяльність в рамках тематичної спрямованості наукової школи є свідченням її користі для науки та чималого значення для вітчизняної практики господарювання.

Бажаю усім подальшої плідної роботи, творчості та натхнення.

З найкращими побажаннями
керівник наукової школи, завідувач
кафедри економіки промисловості ОНАХТ,
перший директор ННІПЕтаМ,
доктор економічних наук, професор
Павлов Олександр Іванович

Тематичний напрям 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Н. М. Андрєєва

*д-р екон. наук; головний науковий співробітник Інституту проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса, Україна*

Д. В. Зіньковська

*аспірантка кафедри маркетингу Одеського національного економічного
університету, м. Одеса, Україна*

МАРКЕТИНГОВА ДІАГНОСТИКА ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується посиленням ролі процесів інтеграції, глобалізації, соціалізації, інформатизації та екологізації виробництва. Це призводить до того, що ключовим вектором розвитку вітчизняних підприємств стає зовнішньоекономічна діяльність. Від можливостей підприємств до участі у міжнародній економічній співпраці залежить динаміка розвитку економіки України в цілому. Цей принцип є актуальним для усіх галузей економіки, проте доцільним є виділення провідної, стратегічної галузі, зрушення у якій сприятимуть розвитку і суміжних сфер. Такою галуззю може бути агропромисловий комплекс економіки України. Продукція, що випускається підприємствами агропродовольчої сфери, користується попитом серед споживачів на міжнародному ринку. Зробити такий висновок можливо після аналізу показників структури експорту та імпорту. Частка експорту продукції агропромислового комплексу України за період з 2006 по 2015 роки зросла з 11,86 % до 38,19 %, тобто більше ніж у 3 рази. В той час як імпорт зріс за той самий період із 7 % до 9,3 % [1, с. 7].

Саме тому більшого значення набуває вивчення поняття експортного потенціалу підприємства, інструментарію його дослідження та оцінки, а також методів керування ним. На нашу думку, ефективними

культури), а також жири та олії тваринного та рослинного походження. Завдяки своїй затребуваності на світовому ринку загальний спад експортної активності України майже не відбився на експорті цієї продукції.

Ринок готової харчової продукції в меншій мірі інтегровано в світові економічні структури. Цей ринок був надмірно інтегрований в ринок країн СНД, особливо Російської Федерації, і в результаті відомих політичних процесів наступив різкий спад експорту, який не вдалося компенсувати за рахунок інших країн світу.

Збільшення експорту готових харчових продуктів (особливо по позиціях 16–22) можливе як за рахунок ринку ЄС, країн Азії та Африки, а також повернення на уже значно втрачений ринок країн СНД

Література

1. Голомша Н. Є. Перспективи світового ринку зерна / Н. Є. Голомша, О. Я. Дзядичевіч // Економіка АПК. — 2016. — № 8 (262). — С. 49–52.
2. Гусаков В. Г. Продовольственная безопасность, термины и понятия: энцикл. справ. / В. Г. Гусаков. — Минск: Белоруснаука, 2008. — 356 с.
3. Карасьова Н. А. Вектори експортних потоків аграрного сектора України / Н. А. Карасьова // Економіка АПК. — 2016. — № 8 (262). — С. 41–48.
4. Квітка Г. Ціни зростають, пардон, бо цукор рвонув за кордон / Г. Квітка // Пропозиція. — 2017. — № 2. — С. 26–27.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

П. П. Великий

*д-р филос. наук, профессор; ведущий научный сотрудник
Федерального государственного бюджетного учреждения науки
«Институт аграрных проблем» РАН, г. Саратов, Российская Федерация*

Е. В. Бочарова

*канд. социол. наук, доцент; старший научный сотрудник
Федерального государственного бюджетного учреждения науки
«Институт аграрных проблем» РАН, г. Саратов, Российская Федерация*

ОБМЕН ПОТРЕБИТЕЛЬСКИМИ БЛАГАМИ МЕЖДУ СЕЛЬСКИМИ ЖИТЕЛЯМИ И МИГРАНТАМИ

Процессы старения и сокращения численности сельского населения ведут к таким негативным последствиям, как рост демографической и пенсионной нагрузки, дефицит квалифицированных кадров, снижение эффективности использования земельных ресурсов, утраты социального контроля за территориями. В сложившейся ситуации миграция как внутренняя (из города в село), так и внешняя (в первую очередь трудовая) рассматривается как одна из основных возможностей изменения ситуации в социально-трудовой сфере села, предотвращения обезлюдения сельских территорий.

Межстрановая миграция в сельской местности чаще всего рассматривается как источник трудовых ресурсов с более низким, чем у постоянного населения, уровнем запросов к условиям труда и к уровню его оплаты. Трудовые мигранты соглашаются на тяжелый низкооплачиваемый ручной труд на сельскохозяйственных предприятиях, в строительных организациях, в домашних хозяйствах, от которых местные жители отказываются даже в условиях сохраняющейся на селе безработицы.

Миграционный приток особенно значителен в Приволжском Федеральном округе. На Саратовскую, Самарскую, Нижегородскую области и Татарстан пришлось 70 % миграционного прироста в течение 1990-х годов. В Саратовской области прирост составил от 3,5 тыс. в 1990 г. до 16,2 тыс. в 1992 г., 28,6 тыс. человек в 1994 г. Затем в 2001 г. он уменьшился до 9,7 тыс. чел. [1, с. 74]. По этническому составу наибольший удельный вес имеют выходцы из Казахстана (27 %), Узбекистана (23 %), Армении (13 %), Азербайджана (10 %), Киргизии (7 %) [2, с. 77].

Обзор научных публикаций, посвященных процессам миграции, показывает, что в них превалирует внимание к конфликтам, контрсо-

лидарности мигрантов с местным населением, принимающими сообществами. Явление доверия и солидарности, которые достигаются путем взаимовыгодного общения, схожести элементов культуры, обмена деятельностью и ее результатами, почти не попадают в научные публикации, не освещаются они в средствах массовой информации. В рамках грантового проекта РГНФ «Трудовые мигранты в российском агропродовольственном комплексе: модели социально-экономического взаимодействия с коренным населением» (грант № 14–03–00033) сделана попытка более широко рассмотреть эту проблему, включая обмен потребительскими благами в процессе общения мигрантов и местных жителей.

Ежегодно увеличивающийся приток трудовых мигрантов обуславливает повышение частоты их взаимодействия с местным населением, хотя участники в той или иной мере сталкиваются с трудностями адаптации, т. к. культуры сторон общения отличаются.

Согласно теории социальных сетей, в набор связей, которые соединяют мигрантов и местных жителей сельских поселений, включаются родственные, дружеские и другие отношения и т. д. При этом степень интеграции мигрантов в сельское сообщество зависит от доверия друг другу, которое возникает не сразу, а постепенно. Однако его формирование может самоускоряться, если одна из сторон приходит на помощь другой. Так, среди мотивов выбора сельского поселения и местности для обустройства либо сезонной работы трудовые мигранты чаще называют наличие или приглашения родственников, друзей, знакомых. Для ответов на вопрос «Почему Вы выбрали именно данное поселение и эту местность для Вашего обустройства, либо сезонной работы?» типичными являются ответы: «В данной местности есть родственники»; «Здесь живет брат, владелец ресторана» (табл. 1).

О характере социально-экономического обмена свидетельствуют ответы мигрантов на вопросы: «Приходилось ли Вам обращаться с какими-нибудь просьбами к односельчанам? А они к Вам обращались с какими-нибудь предложениями или просьбами?» При этом решаются, как правило, хозяйственно-бытовые вопросы: «Да, помощь во дворе или в огороде»; «Да, помочь во дворе или бабушкам на огороде»; «Да, помощь по хозяйству»; «По мелочам: гвозди, соль, рис»; «Секреты таджикской кухни; обращались неоднократно с предложениями работы и готовка плова». Однако немалая часть опрошенных отмечает отсутствие обменных коммуникаций с местным населением: «Не обращались»; «Пока нет»; «Нет, не приходилось».

Таблица 1

Оценки экспертами наличия обмена между мигрантами и коренными жителями различными благами и ценностями (в процентах от числа опрошенных, чем выше балл, тем выше оценка)

Варианты обмена	Оценка по пятибалльной шкале				
	1	2	3	4	5
Навыками возделывания почвы, выращивания растений, ухода за скотом	48,8	12,2	14,6	2,4	12,2
Рецептами приготовления пищи	31,7	22,0	17,1	4,9	9,8
Способами сохранения продуктов, заготовленных впрок	51,2	14,6	7,3	2,4	2,4
Взаимным гостеванием, практикуется дар и отдар	41,5	22,0	7,3	7,3	2,4

В проективной ситуации домашнего форс-мажора типа: «Если у Вас закончились соль или спички, Вы могли бы обратиться запросто к кому-нибудь из местных жителей?» все опрошенные мигранты, за редким исключением, ответили удовлетворительно: «Да, все здесь друг другу помогают»; «Конечно, обязательно», «Думаю, что да».

Судя по высказываниям половины трудовых мигрантов, они обедали хотя бы один раз в доме местного жителя или приглашали кого-нибудь из местных к себе на обед. Некоторые отмечают, что делали это: «И не один раз»; «У коллег по работе»; «Постоянно ходили друг к другу в гости»; «В гости не ходил, а ко мне приходили пару раз»; «Ужинали в гостях и к себе приглашаем»; «Да, дружу с соседями по подъезду и по рынку, на котором торгую, часто обедаем и ужинаем вместе» и т. д. В то же время другая половина респондентов не использует этот канал социального обмена с местным населением, возможно, потому что «с их стороны ко мне недоверие».

Сопоставим данные по наличию обмена благами и ценностями между мигрантами и местными жителями Саратовской области и Хабаровского края (табл. 2).

К числу важнейших функций сельского населения относится не только производство сельхозпродукции, но и поддержание в хозяйственном и культурном обороте обширных сельских территорий. Именно успешная реализация этой функции в наше время оказывается под вопросом из-за ускоренного сокращения сельского населения и ухудшения его социально-демографической структуры по причинам естественной и миграционной убыли (табл. 3).

Таблица 2

Показатели обмена благами и ценностями, в %

	Хабаровский край	Саратовская область
Навыками возделывания почвы, выращивания растений, ухода за скотом	2,4/9,5	12,2/5,5
Рецептами приготовления пищи	4,9/10,1	9,8/9,1
Способами сохранения продуктов, заготовленных впрок	2,4/9,5	2,4/8,4
Взаимным гостеванием, практикуется дар и отдар	7,3/6,9	2,4/5,1

Таблица 3

Распределение оценок экспертов о социально-экономическом общении мигрантов с местным населением Саратовской области, в % к числу опрошенных

Варианты ответов	Оценка				
	Часто	Довольно часто	Довольно редко	Редко	Очень редко
Местные продают мигрантам продукты и проч.	15,5	8,0	16,0	24,1	36,4
Местные сдают мигрантам землю в аренду	7,9	5,6	18,6	23,2	44,6
Мигранты и местные обмениваются навыками возделывания почвы, выращивания, ухода	5,5	9,5	21,6	27,6	35,7
Мигранты и местные обмениваются рецептами	9,1	10,1	24,7	27,3	28,8
Мигранты и местные обмениваются способами сохранения продуктов	8,4	9,5	18,9	25,8	37,4
Мигранты и местные обмениваются взаимным гостеванием	5,1	6,9	17,1	22,9	48,0

Оба противонаправленных миграционных потока — в сельскую местность и из нее — различаются по своей этнической структуре. В 1990-е годы миграция в РФ была в значительной степени возвратной: Россия собирала соотечественников. К 2000-м годам миграционный потенциал русских и других народов России в основном ис-

черпал себя, и с середины 2000-х этнический состав мигрантов стал более разнообразным. В сельской местности возросли численность и удельный вес этнических меньшинств, появились обособленные в культурном и хозяйственно-экономическом отношении мононациональные поселки, население которых демонстрирует высокую адаптированность к жизни в условиях сельской местности.

Однако, социально-экономическое взаимодействие трудовых мигрантов с местным населением является неравновесным, т. е. каждая сторона стремится обойтись своими силами. При этом в случае нужды или «если сильно прижмет», они могут («обязательно», «конечно») к ним обратиться («я уверен, что мне помогут»).

В практиках приема мигрантов, особенно из зарубежных стран, сложилось отношение к ним как рабочей силе, не персонифицированной массе людей, наделенных в основном отрицательными характеристиками, создающими криминальную обстановку, приносящими болезни и т. д. Этого отрицать нельзя, но есть и другие факты. В процессе исследования выявлено немало примеров, когда мигранты демонстрировали более высокие нравственные поступки, чем принявшее их коренное сельское население.

Доминирование негативной информации о мигрантах в СМИ, отсутствие разъяснительной работы с коренным населением о необходимости внешней миграции не позволяют коренным жителям адекватно оценить обстановку. Нередко конкретной группе приписываются не присущие негативные качества, что ведет к распространению мигрантофобии среди населения. Лишь опора на идущие из глубины веков образцы межнационального общения славянских народов с другими этносами зачастую дает примеры эффективного взаимодействия.

Литература

1. Государство. Антропоток. Доклад 2002. — Нижний Новгород—Москва: Центр стратегических исследований Приволжского федерального округа, 2002. — 176 с.
2. Барышная Н. А. Нациестроительство: региональный уровень: монография / Н. А. Барышная. — Саратов: Издат. центр «Наука», 2013. — 381 с.

Наукове видання

**АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ
ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ
МІНЛИВОГО СВІТУ**

*Матеріали
наукового симпозіуму
з міжнародною участю
19 травня 2017 року*

Відповідальність за інформацію,
викладену в публікаціях, несуть автори

Українською та російською мовами

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Редактор *Н. Я. Рихтік*
Технічний редактор *М. М. Бушин*
Дизайнер обкладинки *В. І. Костецький*
Коректор *І. В. Шепельська*

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 13,49.
Тираж 300 прим. Зам. № 188 (42).

Видавництво і друкарня «Астропринт»
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua; www.stranichka.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.